

ARCHEOLOGIE

Scheiding der geesten?

Over het spanningsveld tussen wetenschap en beheer van erfgoed in de archeologie.

Rede gehouden op 31 Oktober 1996

Introductie

Mij is gevraagd deze bijeenkomst in het Rijksmuseum van Oudheden, waarmee de heer Hendriks afscheid neemt van de Raad voor het Cultuurbeheer - zaliger nagedachtenis - en daarmee ook van de huidige Raad voor de Cultuur, een 'inhoudelijk accent' te geven en dat doe ik graag. Niet alleen ken ik de heer Hendriks al geruime tijd. Onvermijdelijk kwamen wij elkaar telkens weer tegen. Ook speelt een rol dat ik in dit museum 16 jaar werkte, cultuur beheerde en vervolgens al 14 jaar 5 minuten verderop in de Universiteit wetenschap aan het bedrijven ben, daar studenten opleid tot archeologen die na het afstuderen van alles gaan doen maar vooral emplooi vinden in het beheer van het archeologisch erfgoed. Het zijn dertig jaar van praten over en werken aan de kennisverwerving van verleden samenlevingen - ons verleden land - en het beheer van het archeologisch erfgoed - de archeologische monumentenzorg. Over de relaties daartussen, het spanningsveld tussen wetenschap en erfgoedbeheer in de archeologie, daarover wil ik graag voor de vuist weg wat gedachten los laten. Kennelijk zijn we er nog steeds niet uit. Dat blijkt wel uit het ene rapport met pakkende titel na het andere dat de laatste jaren verscheen:

Verantwoord vergeten, 15.04.1994, over de selectieproblematiek; Het verleden zeker, januari 1995; Geef de toekomst een verleden, 1.1.1996; Voor de kiezen, concept 22.07.1996 en dan is er natuurlijk nog aan de basis van dit alles het belangrijke Advies nr 58 van de Raad voor het Cultuurbeheer met betrekking tot het rapport van de Commissie Wetenschap en Cultuurbeheer, gedateerd 10 juni 1994, dat een veel ruimere strekking heeft: het totale culturele erfgoed. Er valt in dit land veel te beheren op het gebied van cultuur: de meest uiteenlopende gebouwde monumenten, historische landschapsstructuren, archeologische waarden, collecties, archieven... Alles heeft zijn eigen kenmerkende randvoorwaarden en problemen. Ik wil me hier in concreto beperken tot de archeologie, waar de genoemde nota zich ook expliciet op richt. Schoenmaker houd je bij je leest. Ik zal en kan géén poging doen alle argumenten en gedachten hier even *in a nutshell* samen te vatten. Nee, ik ben hier in de bevoorrechte positie, dat ik gewoon een persoonlijke opinie, zonder voetnoten en referenties mag verkondigen.

Het archeologische dilemma

De Nederlandse Jeugdbond voor de Bestudering van de Geschiedenis voert de Januskop als haar symbool en ik vraag mij af of men zich bewust is hoe treffend daarmee tenminste het archeologische deel van het interessegebied van die vereniging is gekarakteriseerd: de archeologie heeft immers twee gezichten:

dat van de nieuwsgierigheid naar het verleden, van onderzoek, wetenschappelijk onderzoek, van kennisverwerving van verleden gemeenschappen; dat van het beheer van alle sporen die deze samenlevingen hebben achtergelaten, ten eerste van de onroerende monumenten in het veld en ten tweede van alles wat wij met z'n allen in de loop der jaren uit de grond gehaald hebben: de archeologische verzamelingen.

Die sporen uit het verleden vormen het databestand, waarop onze kennis is gebouwd. Het zijn geen harde feiten, het zijn geen directe berichten, maar met enig kunst en vliegwerk zijn zij te gebruiken. Engelsen spreken wel van *unconscious evidence* en ik spreek graag van *proxy data*, omdat zij alleen maar bij benadering vertellen wat wij willen weten. Hoe het ook zij: zo zitten wetenschap en archeologisch erfgoed aan elkaar vast en die archeologie bezit daardoor een geheel eigen problematiek.

De wetenschap

Archeologische kennisverwerving van het verleden is tot op zekere hoogte mogelijk zonder de sporen te beschadigen of te vernielen. We zouden dat 'hands off'-archeologie kunnen noemen, maar meestal zeggen we: non-destructief onderzoek. Met name op het gebied van de ruimtelijke ordening en landinrichting is zo veel te leren, maar meer gedetailleerde kennis eist letterlijk diepgaander werk: er is nog steeds geen vervanger voor de opgraving als het erom gaat de informatie van een terrein compleet te ontsluiten: de grondsporen en funderingen, de stratigrafie, de vondsten, de monsters en dat alles in onderlinge samenhang. Kennis van het verleden betekent vernieling van het bodemarchiefstuk en vervanging daarvan door documentatie. We weten dat allemaal allang, maar toch moet dit telkens weer worden benadrukt. Noch behoeft de historicus zijn archieven op te offeren om ze te lezen, noch de kunsthistoricus zijn *objets d'art*, noch de architectuurhistoricus zijn oude gebouwen af te breken, of de bioloog zijn zeldzame planten en dieren, zijn landschappen en ecosystemen grondig te verstoren, om ze te kennen. Het zou wat moois zijn als dat zo was, maar de arme archeoloog heeft geen andere keus. Dáár ligt het spanningsveld tussen wetenschap en erfgoedbeheer: als behoud daarbij de eerste doelstelling is, dan is opgraven alleen esthetisch verdedigbaar als niet-archeologische krachten het terrein onherroepelijk bedreigen. Daar is maar één uitzondering op. Ik noem dat het Swifterbant-argument: het kan van belang zijn om één site uit een groep in alle rust, zonder de stress van een nood-onderzoek, op te graven om een belangrijke kennis-lacune optimaal in te vullen.

Het beheer

Het andere gezicht van de archeologische Januskop is ook heel eigen. De meeste archeologie zit onder de grond, is onzichtbaar en zo ongenietbaar. Het maximum dat we kunnen bieden is een hune-

bed, een grafheuvel, een terp, een aardige hoogte, een kasteelfundering of gekleurde klinkertjes in een plein, waaronder ooit zo'n fundament werd gevonden. Zo blijven de archeologische monumenten stug in de dagelijkse omgang en moeilijk toegankelijk voor buitenstaanders, lastig te genieten en alleen te waarderen met flink wat tekst en uitleg. Daar komt nog bij dat we plegen te spreken van het 'Oudheidkundig Bodemarchief'; ook al niet zo spannend... Toch is Nederland als archeologisch monumentenland één groot virtueel museum van het verleden. Tezamen met de andere cultuurhistorische waarden in het landschap is het een historische belevingswereld, maar dan alleen voor hen die geholpen worden al die sporen te lezen. Het beheer daarvan is een veel moeizamer taak dan die van de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, die allemaal mooie gebouwen in de etalage heeft staan of Natuurmonumenten met zijn bos en hei, moerassen en plassen.

Ten tweede is herstel van archeologische erfgoed nauwelijks mogelijk. Restauratie van archeologische monumenten is weliswaar van belang voor het behoud en voor de beleving, maar heeft alleen uiterlijke waarde. Het archeologisch erfgoed in het veld staat uitsluitend bloot aan degradatie. Van regeneratie, zoals in verstoorde natuurgebieden, is geen sprake. Alles gaat alleen maar achteruit en 'herstel' is alleen maar uiterlijk. Dat geldt zowel voor de zichtbare erosie, als voor het onzichtbare kwaliteitsverlies door bodembewerking en ontwatering. Verloren informatie is voorgoed verloren en waar wij dat zien aankomen hebben we de plicht dat tegen te gaan, of anders alles zo goed mogelijk vast te laten leggen, bij voorkeur door wetenschappers, die er - naar wij hopen - het meeste uithalen. Zo vinden wetenschap en erfgoedbeheer elkaar in elk geval als de archeologische GG & GD met loeiende sirenes moet uitrukken omdat een verkeersongeluk - een botsing tussen erfgoed en maatschappij - niet was te voorkomen. Wij noemen dat een noodopgraving. Engelsen spreken van *conservation by documentation*, wat natuurlijk onzin is, want er wordt niets geconserveerd.

Waarom?

Je kan je afvragen, waarom we dit alles doen, waarom we zo tobben. Het antwoord is niet moeilijk: naarmate we de mensen meer vertellen en ook meer kunnen vertellen over hun voorouders, over hun roots, zijn zij meer geïnteresseerd. Zij willen weten hoe de mensen vroeger in dit land leefden. Het waren mensen zoals wij, maar met een geheel andere culturele bagage, geheel andere normen en waarden, weliswaar in ditzelfde land, maar dan onder geheel andere condities. In onze huidige perceptie leefden ze in één groot natuurgebied, een land dat natuurbeschermers uitkiezen als hun referentiekader, maar het was wel een soort natuur die al in sterke mate het stempel van menselijk ingrijpen en landinrichting droeg: een natuurcultuur-combinatie zoals wij die niet meer kennen. Het is een land waarvan we in deze tijd geheel zijn vervreemd, maar dat we toch, of juist daarom willen kennen. De schaarse en bescheiden zichtbare monumenten dienen daarbij als ankerpunten. De onzichtbare kunnen worden toegelicht. Zij verbinden de mensen in het heden met die in het vaak verre verleden. Daarnaast - en voor de wetenschap niet in het minst - moet door het archeologisch erfgoedbeheer een reservoir aan potentiële kennis worden veiliggesteld, een reservoir waaruit de wetenschap in de toekomst alleen met de grootste terughoudendheid

mag putten, want goede archeologische bronnen zullen een steeds schaarser goed zijn en - ik heb het al gezegd en u weet dat ook al lang - lezen ervan betekent vernietiging.

Bijdrage van 'de wetenschap'?

Kan 'de wetenschap' ook van nut zijn bij het beheer van haar eigen bronnen-materiaal of zetten we dan wolven tussen de schapen en moeten we dit liever geheel aan speciale beheerders overlaten? In hoeverre kan 'de wetenschap' die twee tegenstrijdige belangen dienen: behoud en kennis? Zijn wetenschappers wel voldoende ethisch geschoold? In elk geval kan 'de wetenschap' het beste aangeven wat - in de huidige beleving - straks aan primaire gegevens nodig is. Als ik dan vanuit zuiver wetenschappelijk standpunt stelling neem en een advies mag geven, zonder me iets van de praktische uitvoerbaarheid aan te trekken, dan zeg ik dat we niet meer mogen denken en handelen vanuit overvloed, maar dat moeten doen op basis van schaarste en een duurzaam behoud van een groot bestand van geselecteerde sites. Er is met name in de laatste decennia al zoveel kwaliteitsverlies opgetreden, dat er geen andere keuze mogelijk is. Vanaf heden mag er niets meer in de grond gebeuren! Het moet nu maar eens afgelopen zijn! Er mag niet meer worden geploegd, vooral geen asperges en maïs geteeld, geen mest meer worden uitgereden (vooral geen varkensmest), niet meer geëgaliseerd en gebouwd, geen natuur meer ontwikkeld, en ook moet overal het polderpeil een paar decimeter omhoog. Er is al genoeg verloren gegaan en alles wat er over is, hebben we nodig. Dat is overigens geen gegevensbestand zoals een empirisch onderzoeker zich dat bij voorkeur wenst. Het zijn locaties van zeer uiteenlopende kwaliteit, bewaard gebleven in een chaotische stroom van opeenvolgende verstoringen. Eén ding is zeker: deze basisdocumenten zijn anekdotisch en zeker niet representatief voor wat er allemaal in het verleden is geweest. Heel defaultistisch kan je stellen, dat het er niet toe doet wat er behouden blijft, als er maar wat overblijft, want het is toch al een ratjetoe. Dit is natuurlijk een extreem, maatschappelijk onhaalbaar advies, maar wel bruikbaar als intellectueel uitgangspunt.

Uitgangspunt voor een andere, extreme hersengymnastiek is de vraag wat er nog zou overblijven als we niets deden, in het geheel geen preventieve maatregelen namen? Antwoord: ten eerste alles wat op een of andere wijze voldoende dik is afgedekt: sites onder het Holoceen van West-Nederland, onder beekdalafzettingen, onder de Jonge Duinen en onder stuifzanden, alsmede een heel belangrijke categorie onder de oude bouwlanden of esdekken op de hogere zandgronden. Veel nog onbekende archeologie zou daar behouden blijven. Hiervan zal op den duur door allerlei graaf, bebouwing en ontwatering geleidelijk aan wel een en ander verloren gaan, maar dan toch veel langzamer dan in de niet-afgedekte gebieden. Daarnaast zijn er gebieden die anderszins al zijn afgeschermd, met name de militaire terreinen en de natuurgebieden. Mits archeologie-vriendelijk beheerd - dus géén natuurontwikkeling! - liggen ook daar enkele archeologie-oasen van de toekomst. Hoe gek het mag klinken: er zal van de ondergrond van onze oude steden veel verloren gaan, maar voor een goed deel gaat dat nu door de gemeentelijke diensten gedocumenteerd worden en naar mijn idee zal er onder de steden nog relatief veel behouden blijven. Voor de rest valt Nederland archeologisch gezien ten prooi aan desertificatie, aan archeologische

woestijnvorming. De grootste bedreigingen bij dit alles zijn *niet* de incidentele bouwputten en zelfs niet de lineaire aantastingen, zoals door snelwegen en de Betuweroute. Dat zijn speldeprikken en snijwonden. Veel erger zijn vlakdekkende operaties, zoals landinrichtingsprojecten, landbouwmechanisatie en polderpeilverlagingen. Het zijn veel meer deze wijdverbreide, 'onzichtbare', sluipende aantastingen, dan de gelocaliseerde, grove en harde ingrepen in de grond, die wij moeten vrezen. De archeologische waarden in akkerland verdwijnen in hoog tempo, evenals die in ontwaterde landschappen. Wat is erger: beperkte, algehele destructie of algemeen ernstig kwaliteitsverlies?

Beleid op lange termijn

Tussen de twee beschreven uitersten in moet een archeologisch monumentenbeleid gevoerd worden. Er moeten keuzes gemaakt worden voor behoud, beheer en onderzoek. Daarbij wil ik twee lijnen onderscheiden:

- een korte-termijn-policy, gericht op de directe bedreiging van bekende archeologie,
- een (zeer) lange-termijn-policy, gericht op het duurzame behoud van geselecteerde waarden.

Over de korte termijn straks, nu eerst wat opmerkingen over het duurzame beleid. Er is al in de jaren zestig begonnen met het beschermen van archeologische terreinen. Dat waren vooral zichtbare monumenten, zoals terpen, hunebedden en grafheuvels, veelal met een stuk omgeving. Dat is prachtig en daar is niets mis mee. Alleen moet de bescherming ook in de praktijk te effectueren zijn. Bij een terp onder een dorp is dat nauwelijks mogelijk, maar dat is een praktische overweging. Je zou dan kunnen denken aan het beschermen alleen van de diepere ondergrond, bijvoorbeeld beneden 2 meter diepte. Dan heb je tenminste nog wat.

Intmiddels is de wetenschap echter met wat andere ogen naar het Oudheidkundig Bodemarchief gaan kijken. De gehele bodem wordt nu gezien als één groot, onafgebroken archief, waarin de sites en monumenten slechts concentratiepunten zijn. Het is het voorlopige eindresultaat van één, zeer lange ontwikkeling. De archeologische component is weliswaar veel minder zichtbaar dan de historische landschapsstructuren, maar er zijn wel degelijk archeologische waarden *tussen* de sites: sporen van velden, van depositie, van *off site activities*. Bovendien zijn we ons meer en meer bewust dat landschappen in heden en verleden niet alleen een utilitaire dimensie hebben/hadden, maar ook een ideologische. Er is betekenis gegeven aan tal van natuurlijke en *man made* landschapselementen. Ergo: met sites alleen ben je er niet. Enerzijds geloof ik dat de wetenschappelijke onderbouwing van het archeologische beheer een *conditio sine qua non* is en dat dit beheer moet plaats vinden in een of andere vorm van dialoog met het wetenschapsveld, anderzijds zie ik nog niet goed hoe deze moderne benadering van het 'Bodemarchief' als één groot continuüm en de idee van het metafysische landschap in het monumentenbeleid kan worden geïmplementeerd. Een consequentie zou het beschermen zijn van gebieden met onzichtbare, onbekende archeologie, lege 'potentie-gebieden'. Is dat een haalbare kaart? Uiteindelijk zullen de beherende instanties, daartoe wetenschappelijk, technisch en organisatorisch voldoende uitgerust, keuzes moeten maken en knopen moeten doorhakken.

Om het heel hard te zeggen: ik denk dat heel veel van wat archeologisch wenselijk zou zijn, praktisch niet haalbaar is. Als er niet eens juridische middelen zijn om archeologische toplocaties, zoals de villa Voerendaal, het Kops Plateau in Nijmegen, het Romeinse complex te Valkenburg (Z.H.) adequaat tegen bodemingrepen af te schermen, is er dan méér mogelijk dan een gewogen selectie uit het spectrum aan bekende sites onder de beperkte hoede van de monumentenwet te plaatsen? We kunnen dan wel filosoferen over de wenselijkheid van het beschermen van sites in een ruime microregio, of van representatieve (micro-)regio's op zichzelf, mede vanwege de *off site*-archeologie, maar bestaat daarvoor enige bestuurlijke of wettelijke basis? Is het mogelijk een paar gave essen te beschermen alleen omdat zich daaronder *mogelijk* nog een of meer gave urnenvelden enz. bevinden? Het lijkt mij van niet. Maar wat moet er, gericht op de lange termijn, praktisch wel gebeuren? Ik stel voor:

- A Een absolute bescherming van top-locaties. Het is toch van de gekke dat zelfs de meest waardevolle terreinen vogelvrij zijn als puntje bij het paaltje komt. Ondanks mijn liberale imborst vind ik dat er in dergelijke gevallen grenzen moeten zijn aan particuliere zeggenschap. Waarom is er voor de archeologie geen ont-eigenings- en aankoopbeleid t.b.v. toplocaties, om calamiteiten zoals Dorestad en het Kops Plateau in de toekomst te voorkomen? Je zou kunnen denken aan 10 tot 15 van dergelijke monumenten per provincie.
- B De meer expliciete definitie van archeologische waarden van terreinen die uit andere hoofde al zijn beschermd, met name natuurgebieden. Vooral waar de wijde omgeving diepgaand verstoord is, zijn dit de archeologische oases van de toekomst. Daarin blijven niet alleen bekende sites maar ook het onbekende en de *off site*-archeologie behouden. Als voorbeelden noem ik: de Rechte Heide bij Goirle, de Ermelose Heide, het Noordse Veld bij Zeijen en diverse stroomdallandschappen.
- C De snelle bescherming van een keur aan nieuwe 'gewone' monumenten, op basis van de bekende criteria: kwaliteit, gaafheid, zeldzaamheid. Oude en jonge, grote en kleine, natte en droge, in alle windstreken en vooral op plaatsen waar behoud realistisch lijkt. In de (verre) toekomst zal men dankbaar zijn voor elke site. Essen in Brabant, donken in Zuid-Holland, enkelgraf-sites in West-Friesland, bronstijd-nederzettingen en woerden in de Betuwe, huisplaatsen in de Maasmond, *flint scatters* in het Limburgse Maasdal, micro-regio's à la Oss in verschillende gewesten. Het is maar een greep. Beleidsuitgangspunten hierbij lijken mij in de eerste plaats snelheid van handelen en diversiteit. Er is geen tijd meer voor langdurige, min of meer wetenschappelijke overwegingen om tot 'het beste beleid' te komen.

Gelukkig wordt nu onderkend hoe belangrijk de nauwkeurige definitie, waardering en controle van dergelijke terreinen is. Er zijn daarvoor nu ook methoden en technieken beschikbaar en het is een grote winst voor een duurzame archeologische monumentenzorg dat dit werk van *assessment* en *monitoring* een der hoofdwerkzaamheden van de Rijksdienst zal zijn. Door het advies nr 58 over wetenschap en cultuurbeheer leidt het ook geen twijfel dat de 'cultuurbeherende

instellingen' - in casu de ROB - hiertoe 'toepassingsgericht onderzoek' mogen en moeten uitvoeren en dat onderzoek gekwalificeerd moet kunnen worden als 'volwaardig wetenschappelijk'. Daar kunnen we het allemaal, denk ik, wel mee eens zijn. Dit betekent: onderzoek naar degradatie-processen van sites, non-destructieve prospectie voor een betrouwbare opsporing en kartering, conserveringsonderzoek voor archeologische materialen. Dat zijn alle essentiële onderzoekslijnen voor onze controle over het erfgoed, in het veld en in de collecties.

Voor al deze beschermde terreinen moet voorts een *hands off policy* gelden. Het is materiaal voor later, veel later, óók beschermd tegen archeologische onderzoek, hoe wetenschappelijk ook. De wetenschap moet zich tevreden stellen met de kluiven die het noodonderzoek oplevert en met sites die op een of andere wijze vogelvrij zijn.

Wetenschap en (nood)opgravingen

Naast het belangrijke traject, gericht op een duurzaam behoud van een breed spectrum aan archeologische waarden is er ook nog het korte-baanwerk van het omgaan met de bedreigingen van alle dag. Gelukkig werken drie ministeries (VROM, OC&W, V&W) nu samen in de planningsprocedures en worden de archeologische belangen daarbij vroegtijdig meegewogen. Hierdoor zal meer dan vroeger kunnen worden behouden, maar toch zullen noodopgravingen onvermijdelijk blijven. Een spoorlijn door de Betuwe, een snelweg door midden-Limburg kruisen *sowieso* belangrijke archeologische sites. De ambitieuze plannen op het gebied van de ruimtelijke ordening en infrastructuur laten zien dat dit voorlopig nog niet is afgelopen. Voor dit noodonderzoek is in ons druk bezette land alle hens aan dek nodig; alle beschikbare capaciteit en *know how* moeten worden gemobiliseerd voor een maximaal intellectueel rendement. Traditioneel participeerden de universitaire instituten hierin. Zij namen delen voor hun rekening die binnen de eigen onderzoeksprogramma's pasten. Een enkel instituut, het Groningse, ging zelfs zover dat het de algehele verantwoordelijkheid voor het opgravingswerk in een grote regio als instituutsverantwoordelijkheid op zich nam. Een groot deel van het werk werd echter door de ROB zelf uitgevoerd. Daarmee was de ROB een gelijkwaardige partner in de archeologische wetenschappelijke gemeenschap. Deze werkverhoudingen en werkverdeling roepen in vele buitenlandse afgunst op. Het wordt gezien als een succesformule. Met alle heroriëntaties en reorganisaties die wij nu doormaken en voor de boeg hebben, mag dit principe niet verloren gaan.

Bij het noodonderzoek moeten de universitaire instituten deze traditionele taak blijven vervullen. Ten eerste omdat vrij onderzoek op onbedreigde terreinen ethisch niet meer te verdedigen is. Ten tweede omdat zij over onvoldoende eigen fondsen beschikken voor een zelfstandige financiering. Ten derde omdat de inbedding in instituutprogramma's een maximaal rendement garandeert en *last but not least* omdat studenten in dergelijk onderzoek optimaal worden voorbereid op hun toekomstige beroepspraktijk. Hoe beter ingebed in probleem-gestuurde onderzoeksprogramma's, hoe minder routinematig een onderzoek wordt uitgevoerd, hoe interessanter de resultaten. Een groot deel van het onderzoek zal door de diensten, of onder auspiciën daarvan blijven worden verricht. De werksituatie met een ROB nieuwe stijl, verarmde universiteiten en instituten, hogere on-

derzoekseisen en dito kosten, plus grote derde-geldstroommiddelen, vragen om herbezinning. Wie gaat wat doen? Hoe regel je 'een nieuw archeologisch bestel'? Het is een *idée fixe* dat dit vanuit één punt, centraal te regelen zou zijn: dit 'bestel' bestaat immers uit een hele reeks in principe (maar ook in de praktijk) onafhankelijke instituten, met uiteenlopende doelstellingen. Hoe passen die in één bestel: de ROB, de gemeentelijke en - straks ook - provinciale diensten, de musea, de depots en *last but not least* die lastige tempels van de wetenschap, de universiteiten? Moet iedereen zich met alles bemoeien, elkaar voor de voeten lopen? Nee, we moeten toe naar een goede, collegiale taakverdeling en afstemming van taken, zoals het landelijke en gemeentelijke monumentenbeleid, de verdeling van het uit te voeren noodonderzoek, de ontwikkeling van specialistische expertise. Liever niet in onderlinge competitie en zeker niet in een competentiestrijd. Elkaar ook niet vanuit machtsposities inhoudelijk en financieel proberen te ringeloren, zoals dat nu in het Betuwe-project dreigt te gebeuren.

Wat we ons deze jaren meer dan ooit wél bewust worden is de prijs van de archeologie. Goed opgraven, inclusief geautoriseerde materiaal- en monsteranalyse en inclusief rapportage is duur, veel duurder dan we dachten, omdat we ons blind staarden op de prijs van het veldwerk en omdat de integrale kosten nooit zichtbaar werden gemaakt. Via een de basisfinanciering van de instituten en diensten financierde vooral de Rijksoverheid het leeuwendeel van van de kosten, maar die financiering was voor analyse en rapportage toch vaak nog onvoldoende. Teveel materiaal kwam niet verder dan het archief. Gelukkig vindt er nu een inhaalslag op dit front plaats. Wat we nu inzien is, dat het archeologisch onderzoek te duur is voor verspilling van middelen. We moeten toe naar strategische samenwerkingsverbanden, pragmatische oplossingen, waarbij kwaliteit het sleutelwoord moet zijn: zowel voor het lange-termijnbeheer als voor het korte-baanwerk van de noodopgravingen. Tegenwoordig sluit je voor zoiets met elkaar convenanten, waarin wederzijds rechten en plichten worden vastgelegd.

Het is voor de kwaliteit van de Nederlandse archeologie, zowel voor het erfgoedbeheer als voor de wetenschap, essentieel dat de universiteiten deze kansen krijgen. Tegelijkertijd is het van belang dat de afdeling onderzoek van de ROB niet wordt vastgepind op het 'toepassingsgerichte onderzoek' ten behoeve van behoud en beheer, maar ook als gelijkwaardige partner in dit op kennisverwerving gerichte veld participeert. Het is op die basis dat de ROB met een aantal gekwalificeerde medewerkers deelneemt in de onderzoeksschool ARCHON. Archeologische monumentenzorg en de universitaire archeologie hebben enerzijds een aantal duidelijk gescheiden doelstellingen en taken, maar ook een nogal breed gebied van gemeenschappelijk belang. Beide zijn met elkaar verbonden door de ethische kwestie van de verantwoordelijkheid voor het archeologisch erfgoed en de kennis over het verleden die daarin ligt besloten. Dat is het terrein waar, tenminste in de archeologie, wetenschap en cultuurbeheer samengaan en de geesten niet gescheiden mogen zijn.